

Sosiaalityön valintayhteistyö, kirjallisuuskoe

OSIO 1A väittämät:

Onko väittämä oikein (O) vai väärin (V)? Vastaa merkitsemällä rasti (X) O tai V-sarakkeeseen.

1A.1

Arja Jokisen mukaan institutionaalinen konteksti ja sosiaalityöntekijän asema instituution edustajana tekee vuorovaikutustilanteesta aina jossain määrin epäsymmetrisen. (O)

1A.2 Suomi siirtyi ensimmäisenä pohjoismaana universaalien hyvinvointipolitiikan aikakauteen hyväksymällä kansaneläkejärjestelmän. (V)

1A.3 Vahva universalismi tarkoittaa jakoperiaatteena sitä, että etuus kohdennetaan sitä eniten tarvitseville. (V)

1A.4 Immanuel Kantin "kategorinen imperatiivi" velvoittaa ihmistä toimimaan niin, että toiminta voisi tulla yleiseksi laiksi. (O)

1A.5 Sosiaalipoliittinen vastavuoroisuus on automaattista ja symmetristä. (V)

1A.6 Pierre Bourdieun (2000) mukaan sosiaalinen osallisuus, olemassaolon oikeutus ja hyväksyntä eivät ole luonteeltaan symbolisia. (V)

1A.7 Subsidiariteetti jakoperiaatteena painottaa perheen ja lähiyhteisön vastuuta (O).

1A.8 Isaiah Berlinin (1969) määrittämänä negatiivinen vapaus syntyy pakon tai muun ulkoisen esteen poissaolosta. (O)

1A.9 von Wright'n (2001) mukaan käytännöllinen välttämättömyys on myös niin sanottu pakottava tekninen normi. (O)

1A.10 Case study, case investment ja case evaluation ovat kolme vuorovaikutteisen sosiaalityön tiedontuotannon prosessin työvaihetta. (V)

1A.11 Suomessa settlementiliike vaikutti erityisesti 1880 -luvulla. (V)

1A.12 Emile Durkheim (1897) päätteli, että yhdenmukaisuuden paine ja anomia voivat olla itsemurhien syinä. (O)

1A.13 Maritta Törrösen mukaan sosiaalinen status viittaa yhteisölliseen tulkintaan yksilöiden sosiaalisesta asemasta. (O)

1A.14 Niklas Luhmannin mukaan yhteiskunnalliset osajärjestelmät ovat "autopoieettisia". (O)

1A.15 Timo Harrikarin mukaan sosiaalityön ammattikunnan ja ammatillisen sosiaalityön juuret ovat historiallisesti tarkastellen 1800 -luvun lopun mannereurooppalaisessa filantropiassa ja sosiaalisessa liikehdinnässä. (V)

1A.16 Antti Kariston mukaan Erik Allardtin (1976) erottamista hyvinvoinnin ulottuvuuksista *being* on lähimpänä vastavuoroisuutta. (V)

OSIO 1B

1B.1 Luettele, mistä ominaisuuksista yksittäisten etuuksien (rahan tai palvelujen) universaalisuus syntyy Anneli Anttosen ja Goul Andersenin mukaan.

Pisteytys (max 4 p): ½ pistettä/kohta + ½pistettä, jos kaikki kohdat ovat oikein.

Kansalaiset ovat oikeutettuja etuuteen, eli tarveharkintaa ei sovelleta.

Etuus perustuu selkeästi oikeuteen ja lakiin (ei voi olla vapaaehtoinen).

Samat säännöt koskevat kaikkia etuuden piirissä olevia kansalaisia tai asukkaita.

Etuedet ovat (pääsääntöisesti) verorahoitteisia.

Etuedet ovat jokseenkin samansisältöisiä kaikille, ne on suunnattu koko väestölle.

Etuedet ovat tasoltaan riittäviä.

Etuedet ovat tavoitettavissa, eli kansalaisella on pääsy palvelun piiriin. (s.60-61)

1B.2 Kuvaa lyhyesti marginaalin käsite valintakirjassa olevan Anneli Pohjolan artikkelin pohjalta.

Pisteytys (max 4p.): ½pistettä/kohta, jotka lueteltu mallivastauksessa:

Marginaali on kokonaisuuteen kuuluva, sen reunaan merkitsevä alue (s. 91, ½p.). Se on yhteiskunnallisesti piirretyn eron tekävän viivan takana (s. 91, ½p.) ja liikkuu kulttuuristen, asenteellisten ja ideologisten ilmapiirin muutosten myötä (s. 92, ½p.).

Ihmiset tai ryhmät voidaan työntää marginaaliin, syrjäyttää (s. 90, ½p.). Ihmiset voivat myös erottautua tietoisesti ja vapaaehtoisesti (s. 90, ½p.). Marginaali rajaa ihmisiä yhteiskunnallisen osallisuuden ja yhteisöllisyyden sisä- tai ulkopuolelle (s. 92, ½p.). Voidaan erottaa "me ja nuo" eli keskipisteessä olevat normaalit ja toiset, erilaiset tai huono-osaiset (s. 91, ½p.), joihin liittyy ennakkoluuloja (s. 91, ½p.).

OSIO 1C: Monivalinnat (0-6 p.)

Vastaa tehtäviin valintakoekirjan pohjalta merkitsemällä rasti (X) mielestäsi oikean vaihtoehdon kohdalle. Oikeasta vastauksesta saa yhden pisteen (1), väärä vastaus vähentää yhden pisteen (-1). Vastaamatta jättäminen ei vähennä pisteitä. Tehtävän minimipistemäärä on 0 pistettä.

1C.1 Mitä tarkoittaa residualismi?

a) Jokainen yhteisö tunnistaa avun tarpeita, arvioi niitä ja yrittää järjestää apua huonommassa asemassa oleville jäsenilleen. (Oikein)

b) Apua annetaan lähtökohtaisesti kaikille kansalaisille selektivismin periaatteen mukaisesti.

c) Moraalifilosofian oppisuuntaa, jossa painotetaan yhteiskunnallisen hyvän jakautumista hyve-prinsiipin mukaisesti.

d) Resurssioppia, jossa jakoperusteet määrittyvät kustannusvaikuttavuuden mukaisesti.

1C.2 Mitä Zygmunt Bauman (2002) kutsui "notkeaksi moderniksi"?

a) Jatkuvassa muutoksessa olevia organisaatioita ja hallinnan muotoja. (Oikein)

b) Yhteiskunnallista kontekstia, jossa sosiaalityön rooliin kuuluu monikulttuurisiin ongelmiin vastaaminen.

c) Yhteiskuntaa, jossa vallitsee suuri hyvinvointi ja jossa hyvinvoinnin vajeisiin vastataan nopeasti ja oikea-aikaisesti.

d) Tietoyhteiskuntaa, jossa keskitytään sähköiseen tiedonvälitykseen ja sen vaikutukseen kansalaisten toiminnalle.

1C.3 New Public Management (NPM) korostaa:

a) Sosiaalista pääomaa julkisessa toiminnassa.

b) Byrokratiaa ja johtamisen keskittämistä julkisen hallinnon perustana.

c) Työn tehokkuuden ja toiminnan vaikuttavuuden lisäämistä. (Oikein)

d) Työhyvinvoinnin johtamista ja oppivaa organisaatiota.

1C.4 Mikä näkökulma liitetään keskeisesti uusliberalismin aatemaailmaan?

a) Formaalis-instrumentaalinen rationaalisuus.

b) Yksilön vastuullisuus. (Oikein)

c) Vastavuoroisuus.

d) Taloudellinen protektionismi.

1C.5 Jaettuun asiantuntijuuteen kuuluu olennaisesti

a) Erikoistuminen.

b) Konsultointi.

c) Dialogisuus. (Oikein)

d) Solidaarisuus.

1C.6 Mitkä neljä elementtiä rakentavat Maritta Törrösen mukaan "ihmisten koettua ja ulkoista hyvinvointia"?

a) Toimeentulo, asuminen, kulutus ja ekologinen kestävyys.

b) Fyysis-aineellinen, kielellis-sosiaalinen, psyykkis-henkinen ja kulttuuris-emansipatorinen kokemusmaailma.

c) Selektiivisen, psyykkisen, terveydellisen ja symbolisen hyvinvoinnin elementit.

d) Tavoitteellinen toiminta, resurssit, sosiaalinen status ja toimintavapaudet. (Oikein)

PISTEYTYSERUSTEET OSIO 2 (aineistokoe)

-Käsitteen "vapaus" määritelmä 0-5p.

-Käsitteen "valinnanvapaus" määritelmä 0-5p.

-Pohdintaosuus (miten valinnanvapautta korostava palvelujärjestelmä voi vaikuttaa asiakkaan asemaan ja asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen) kokeessa jaetun aineiston pohjalta 0-8p.

-Pohdintaosuus (miten valinnanvapautta korostava palvelujärjestelmä voi vaikuttaa asiakkaan asemaan ja asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen) pääsykoekirjassa olevan Arja Jokisen artikkelin pohjalta 0-8p.

-Rakenne, tekstiasu ja argumentoinnin taso 0-4p.

MALLIVASTAUS OSIO 2

OTSIKKO: Vapaus ja valinnanvapaus palvelujärjestelmässä ja sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisissä suhteissa

Tässä esseessä määrittelen käsitteet vapaus ja valinnanvapaus sekä pohdin Pirhosen ja Pulkin (2016) ja Jokisen (2016) näkökulmia vertaillen valinnanvapautta korostavan palvelujärjestelmän vaikutuksia asiakkaan asemaan ja asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen. Tarkastelen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen rakentumista Jokisen mukaan yhteiskunnallisen, institutionaalisen, ammatillisen auttamissuhteen sekä vuorovaikutuksessa rakentuvan suhteen näkökulmista.

Vapaus ja valinnanvapaus ovat moniulotteisia termejä, joiden avaaminen on jäänyt vähälle viimeaikaisessa poliittisessa keskustelussa, vaikka niihin perustuvaa sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmää ollaankin parhaillaan suunnittelemassa. Vapaus voidaan nähdä yhtenä ihmiskunnan keskeisimmistä arvoista. Klassisen vapausmääritelmän mukaan vapaudella voidaan tarkoittaa positiivista tai negatiivista vapautta. Positiiviset ja negatiiviset vapaudet painottuvat eri tavoin eri yhteiskuntafilosofioissa ja -malleissa. Positiivista vapautta eli ihmisen vapautta toimia tahtomallaan tavalla painotetaan kommunitaristisessa yhteiskuntafilosofiassa, joka korostaa myös yhteisön roolia yksilön vapauden turvaajana. Uusliberalistisessa yhteiskuntamallissa taas ihmisen toimintaan pyritään puuttumaan mahdollisimman vähän, mikä pohjautuu negatiiviseen vapauteen eli vapauteen jostain epätoivottavasta asiasta.

Vapauden määrittely on liitetty oikeudenmukaisuuden teoretisointiin. Merkittävimmin tähän keskusteluun on länsimaissa vaikuttanut John Rawls esittämillään vapaus- ja eroperiaatteilla. Vapausperiaatteen mukaan jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on oltava mahdollisimman suuri vapaus, joka on yhtä suuri kaikille. Eroperiaatteen mukaan ihmisten asettaminen eriarvoiseen asemaan on mahdollista, jos myös huono-osaisimpien edut turvataan ja kaikilla on samanlaiset mahdollisuudet tavoitella eroihin suhteessa olevia parempia asioita.

Rawlsin teoriaa kritisoivat vapauden teoretisoinnin suuntaukset, joissa korostetaan enemmän valinnan mahdollisuuksia ja ihmisten toimintakykyä. Bauman on määritellyt vapauden nimenomaan valintojen ja päätösten tekemiseksi. Tällöin lähestytään jo valinnanvapauden määritelmää. Valinnanvapaus voi tarkoittaa monenlaisia asioita. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa se voi tarkoittaa yksilön mahdollisuutta valita itse palveluntuottaja ja vaikuttaa hoitonsa sisältöön. Valinnanvapauden käsite liittyy läheisesti itsemääräämisoikeuden käsitteeseen, jolla tarkoitetaan sitä, että ihmisellä on valta itseään koskevassa päätöksenteossa. Saavuttaakseen valinnanvapauden yksilöllä on oltava vaihtoehtoja, riittävästi niitä koskevaa tietoa, voimavaroja tehdä valintoja sekä kyky reflektoida tekemiään valintoja.

Tämänhetkistä sosiaali- ja terveydenhuoltopolitiikkaa ohjataan Pirhosen ja Pulkin mukaan vahvasti liberalististen, jopa uusliberalististen arvojen pohjalta, jolloin yksilöllisyys ja negatiiviset vapausoikeudet korostuvat. Avunsaannista riippuvaiset asiakkaat voivat kokea syyllisyyttä palvelutarpeestaan tai määrityä ”ongelmakansalaisiksi”, elleivät he kykene toimimaan itsenäisesti yhteiskunnan eetoksen mukaisella tavalla. Jokisen mukaan yhteiskunnassa vallalla olevat ideologiat vaikuttavatkin merkittävästi asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen. Sosiaalityöntekijä toimii viranomaisen roolissa ja edustaa yhteiskuntaa, jolloin yhteiskunnassa vallitseva aatesuuntaus määrittää osaltaan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä kohtaamista sekä asiakkaan asemaa.

Valinnanvapautta korostava palvelujärjestelmä asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan eikä ota riittävästi huomioon sitä, että kaikki yksilöt, esimerkiksi ikääntyneet henkilöt, eivät välttämättä kykene tekemään päätöksiä omasta hoidostaan. Pirhosen ja Pulkin mukaan valinnanvapaudesta hyötyvätkin eniten ne, jotka sitä vähiten tarvitsevat. Tämä on ongelmallista, sillä sosiaalityön asiakkaiden toimintakyky tai sosioekonominen asema on usein alentunut. Uusliberalistisessa suuntauksessa ei oteta riittävästi huomioon sitä, että erilaiset relationaaliset eli fyysisen, kulttuurisen tai sosiaalisen ympäristön tekijät sekä yksilön tilanteeseen liittyvät tekijät (esimerkiksi terveys tai toimintakyky) vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia voimavaroja ja mahdollisuuksia ihmisellä on käyttää valinnanvapauttaan. Pirhosen ja Pulkin mukaan heikentyneessä asemassa olevien asiakkaiden valinnanvapaus muuttuu pikemminkin suostumuksen antamiseksi päätökselle, jonka joku toinen heidän puolestaan tekee.

Pirhonen ja Pulkki esittävät, että asiakkaan riittävä informointi omaan tilanteeseensa ja hoitoonsa liittyvistä seikoista on olennaista hänen itsemääräämisensä kunnioittamisessa. Jokisen mukaan asiakas ja sosiaalityöntekijä ovat tiedon suhteen epätasa-arvoisessa institutionaalisessa suhteessa, jossa sosiaalityöntekijällä on instituution edustajana enemmän tietoa sen säännöistä ja käytännöistä kuin asiakkaalla, jonka tiedot voivat olla hyvinkin vähäiset. Valinnanvapautta korostavassa palvelujärjestelmässä institutionaalinen suhde tulee näkyväksi juuri asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen tiedon epätasapainon kautta, esimerkiksi sosiaalityöntekijän vallassa on myöntää tietty palvelu tai toteuttaa interventio.

Ammatillisessa auttamissuhteessa korostuu Jokisen mukaan sosiaalityön profession mukainen eettinen toiminta ja sosiaalityön eettiset arvot, kuten ihmisarvo. Kuitenkin on syytä pohtia, toteutuuko asiakkaan ihmisarvo, jos palvelujärjestelmässä korostetaan vapautta valita. Pirhosen ja Pulkin mukaan pelkkä avuntarpeen tunnistaminen ei riitä vaan ahdingossaan asiakas tarvitsisi riippuvuutensa tunnustamista ja avunsaannin turvaamista. Valinnanvapauden korostaminen voi pahimmassa tapauksessa johtaa jopa heitteillejätön kaltaisiin tilanteisiin. Voisikin ajatella, että tarvittava vastuun ottaminen asiakkaan hyvinvoinnin tukemisesta toteutuu sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa, joka Jokisen mukaan rakentuu aina vuorovaikutuksessa. Sosiaalityöntekijä voi tukea asiakkaan valinnanvapautta aktiivisesti kuunnellen ja kutsumalla asiakasta vahvemmin avoimeen dialogiin sekä oman tilanteensa pohtimiseen ja arviointiin.

Pirhosen ja Pulkin artikkelissa käsitellään paljon ihmisten riippuvuutta toisista ihmisistä: ihminen on sosiaalinen olento ja siten riippuvainen toisista, mikä on keskeinen kysymys myös sosiaalityön arvolähtökohdissa. Liberalismin eri painotukset kuitenkin näkevät riippuvuuden negatiivisena ilmiönä paljon apua tarvitsevien osalta. Jokisen tekstissä uusliberaalin politiikan nähdään tuovan sosiaalityöhön asiakkaan omaa vastuuta ja aktiivista osallistumista painottavia näkemyksiä, mikä voi Pirhosen ja Pulkin mukaan pahimmillaan johtaa perinteisesti hyvinvointivaltioon kuuluvan solidaarisen peruslähestymistavan murenemiseen. Riippuvuuden ja inhimillisen haavoittuvuuden tunnustaminen ja niiden ottaminen palvelujärjestelmän lähtökohdiksi siirtäisi vastuuta yksilön hyvinvoinnista toisille ihmisille, esimerkiksi sosiaalityöntekijälle. Kokonaisuudessaan valinnan vapautteen liittyy paljon ongelmia heikossa asemassa olevien asiakkaiden oikeuksien toteutumisen kannalta. Toisaalta valinnanvapaus ei itsessään ole kielteinen käsite eivätkä kaikki sen seuraukset ole vahingollisia. Valinnanvapauden ongelmallisuus tulee näkyviin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ja monin tavoin riippuvaisten ihmisten kohdalla, jotka tarvitsevat hyvinvointipalveluja ja usein myös sosiaalityön tukea. Jokisen esittämät asiakassuhteen tasot auttavat jäsentämään valinnanvapauden korostamisen seurauksia sosiaalityöntekijä ja asiakkaan väliseen suhteeseen.